

ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ EASY

ΕΝΟΤΗΤΑ 3.

Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ "ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ" ΤΩΝ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ

Εκδότης

Wanda Baranowska
Πανεπιστήμιο του Lodz, Πολωνία

Συγγραφείς

Wanda Baranowska, Małgorzata Kosiorek, Ewa Kos
Πανεπιστήμιο του Lodz, Πολωνία

Graça Gonçaves, Marcia Silva, Guilherme Bastos
AidLearn, Consultoria em Recursos Humanos, Lda., Πορτογαλία

Mette Gabrielsen, Nerma Dedic Palomino Aedo, Charlotte Birkebæk Truelsen
HF&VUC FYN, Δανία

Τερέζα Παπαγιαννοπούλου, Λάμπρος Βασίλειος
Olympic Training and Consulting, Ελλάδα

Andreea Emina Panaitescu
AESD, Ρουμανία

Αξιολογητές

Justyna Sztobryn- Bochomulska
Πολωνία

Sílvia Luís
Πορτογαλία

Σπύρος Ζαφειρόπουλος
Ελλάδα

Steen Henningsen
Δανία

Διάταξη και σχεδιασμός

Wanda Baranowska, Πανεπιστήμιο του Lodz
Debora Pena, Graça Gonçaves & Márcia Silva, AidLearn, Consultoria
em Recursos Humanos, Lda.

Γλωσσική αναθεώρηση στα αγγλικά

Michalina Baranowska, Πανεπιστήμιο του Lodz

Αυτή η ενότητα EASY Course Framework διατίθεται δωρεάν!

Το Πλαίσιο Μαθημάτων EASY έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του έργου EASY, μιας Στρατηγικής Σύμπραξης Erasmus+ KA2 για την Εκπαίδευση Ενηλίκων και διατίθεται με άδεια Creative Commons. Αναφορά-Μη Εμπορική-Διάθεση-Όμοια 4.0 Διεθνής Άδεια Χρήσης

Πίνακας περιεχομένων

3.1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ	4
3.2. ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΩΝ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ.....	5

Σημείωση:

Στις ενότητες χρησιμοποιούνται πολλοί εξειδικευμένοι όροι, οπότε κάθε φορά που ένας όρος χρησιμοποιείται για πρώτη φορά, ο μαθητής θα βρίσκει τον **ορισμό** ή το **συνώνυμό** του στο πλαίσιο "Έργο EASY με χρώμα".

3.1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ

Τα στερεότυπα είναι γενικευμένες πεποιθήσεις για τα μέλη ορισμένων ομάδων που μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τους άλλους και λαμβάνουμε αποφάσεις απέναντί τους. Συχνά βασίζονται στην **κατηγοριοποίηση**.

'κατηγοριοποίηση'

είναι μια νοητική διαδικασία κατά την οποία οι άνθρωποι ομαδοποιούν αντικείμενα, πρόσωπα, καταστάσεις ή φαινόμενα με βάση τις ομοιότητες και τις διαφορές

Όταν **οι άνθρωποι κατηγοριοποιούν**, δημιουργούν ένα είδος προτύπου που μας βοηθά να κατανοήσουμε τον κόσμο, να **οργανώσουμε τις πληροφορίες και να πάρουμε γρήγορες αποφάσεις**. Η κατηγοριοποίηση μπορεί να είναι το αποτέλεσμα ενός απλοϊκού τρόπου με τον οποίο το μυαλό οργανώνει τις πληροφορίες. Όταν οι άνθρωποι κατηγοριοποιούνται σε

ορισμένες ομάδες, τα γενικά χαρακτηριστικά χρησιμοποιούνται μερικές φορές για την αξιολόγηση ή την περιγραφή της ομάδας στο σύνολό της, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε απλουστεύσεις και λανθασμένα συμπεράσματα σχετικά με τους ανθρώπους που απαρτίζουν την κατηγορία (Hentschel 2019).

Επομένως, τα στερεότυπα είναι απλουστευμένες, ενίοτε υπερβολικές πεποιθήσεις που έχουν οι άνθρωποι για τα μέλη ορισμένων κοινωνικών ομάδων. Συχνά δημιουργούνται με την κατηγοριοποίηση των ανθρώπων με βάση τα **χαρακτηριστικά που αποδίδουμε σε μια συγκεκριμένη ομάδα. Τα "τρία μεγάλα" χαρακτηριστικά με βάση τα οποία γίνεται η κατηγοριοποίηση (ομαδοποίηση) των ανθρώπων με βάση κοινωνικές πληροφορίες είναι το φύλο, η φυλή και η ηλικία**. Ως εκ τούτου, διαχωρίζουμε συχνότερα την κοινωνία σε γυναίκες, άνδρες (τώρα π.χ. και μη δυαδικούς) και ηλικιωμένους και νέους, αλλά αποφεύγουμε να διαχωρίζουμε ανοιχτά σε φυλετικές ομάδες, δεδομένης της αποδεδειγμένης κοινωνικής βλάβης του ρατσισμού.

Οι νευρωνικοί μηχανισμοί που διέπουν την κοινωνική κατηγοριοποίηση δεν είναι πλήρως κατανοητοί, αλλά οι έρευνες δείχνουν ότι τα στερεότυπα και οι στάσεις μπορούν να διαμορφώσουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε και επεξεργαζόμαστε τις κοινωνικές πληροφορίες (Stolier, Freeman, 2016).

3.2. ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΩΝ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ

Όλοι μας είμαστε επιρρεπείς σε στερεοτυπικές αντιδράσεις απέναντι στους άλλους, αλλά είναι σημαντικό να τις γνωρίζουμε και να προσπαθούμε να τις ξεπεράσουμε. Η αναστολή των αντιδράσεων που σχετίζονται με τα στερεότυπα αποτελεί προϋπόθεση για μια αρμονική κοινωνία. Παρόλα αυτά, λίγα είναι γνωστά για τις προϋποθέσεις και την αποτελεσματικότητα αυτής της διαδικασίας. Παρ' όλα αυτά, φαίνεται ότι η αποχή από τη στερεοτυπική σκέψη και, μαζί με αυτήν, η δράση, μπορεί να αποτελεί μικρότερη πρόκληση από ό,τι συνήθως αναγνωρίζεται (Rodríguez-García 2016).

Όταν σκεφτόμαστε τις ανασταλτικές αντιδράσεις που συνδέονται με στερεοτυπικές δράσεις, αξίζει να θυμόμαστε ότι, αν και υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους τα στερεότυπα επιμένουν (Fiske, 1998), ένας συγκεκριμένος κυριαρχεί στη σύγχρονη θεωρία της ψυχολογίας. Η αντίδραση με βάση τα στερεότυπα γλιτώνει τους ανθρώπους από τον κόπο να σκεφτούν σε βάθος για τους άλλους.

Με βάση δεκαετίες ερευνών, έχει αποδειχθεί ότι η χρήση στερεοτύπων σώζει (δηλαδή βελτιώνει) θεμελιώδεις πτυχές της κοινωνικο-γνωστικής λειτουργίας των ανθρώπων (Macrae 2000). Κατά το σχεδιασμό κάθε είδους δράσης για την αντιμετώπιση της στερεοτυπικής σκέψης, δράσης αξίζει να το έχουμε αυτό κατά νου.

Η ανάλυση της βιβλιογραφίας δείχνει ότι μέχρι σήμερα, το ζήτημα της αναστολής των αντιδράσεων που σχετίζονται με τα στερεότυπα παραμένει ελάχιστα διερευνημένο επιστημονικά και κατανοητό. Το μεγαλύτερο μέρος της επιστημονικής έρευνας που έχει αναληφθεί μέχρι σήμερα φαίνεται να έχει επικεντρωθεί στην προσπάθεια να εξηγηθεί πώς μπορούν να κατασταλούν οι στερεοτυπικές σκέψεις (Macrae 1994-Monteith, Sherman και Devine, 1998). Λιγότερο σημαντική στη βιβλιογραφία είναι η εργασία που εξετάζει την εσκεμμένη καταστολή πράξεων που βασίζονται σε στερεότυπα (βλ. όμως Bartholow, Dickter and Sestir, 2006) ή πράξεων που αλλάζουν τα στερεότυπα (Diamond, 2013- Friedman and Miyake, 2004).

Οι εμφανιζόμενες έρευνες σχετικά με τον τρόπο μείωσης της απειλής στερεοτύπων προσδιορίζουν μια σειρά από μεθόδους (Bartholow, Dickter και Sestir, 2006) - η πιο προφανής είναι η αλλαγή του στερεοτύπου. Σε τελική ανάλυση, αυτός θα ήταν

ένας τρόπος για να υπονομευθεί πλήρως το πρόβλημα μια για πάντα. Δυστυχώς, η αλλαγή των στερεοτύπων συχνά απαιτεί χρόνο. Ωστόσο, υπάρχουν τεχνικές που βοηθούν στην άμβλυση των επιπτώσεων της στερεοτυπικής σκέψης.

Επομένως, φαίνεται σημαντικό να μάθουμε τους μηχανισμούς που μπορούν να υποστηρίξουν την αποφυγή στερεοτυπικών αντιδράσεων. Αυτοί περιλαμβάνουν:

1) **Η συνειδητοποίηση των προκαταλήψεων του καθενός:**

Η κατανόηση του γεγονότος ότι ο καθένας μπορεί να έχει ορισμένες προκαταλήψεις βοηθά στον έλεγχο της επιρροής τους στη σκέψη και τις πράξεις μας.

2) **Ανοιχτότητα στην εμπειρία:**

Η απόκτηση γνώσεων και εμπειριών από διαφορετικές πηγές μπορεί να βοηθήσει στην άρση των στερεοτύπων. Η επαφή με ανθρώπους από διαφορετικές ομάδες μπορεί να διαλύσει τα στερεότυπα και να αλλάξει την οπτική γωνία του ατόμου για αυτά.

3) **Αποφυγή γενίκευσης:**

Συνειδητοποιήστε ότι κάθε άτομο είναι μοναδικό και δεν πρέπει να κρίνεται με βάση τα στερεότυπα της ομάδας του.

4) **Δουλεύω πάνω στην ενσυναίσθηση:**

Η προσπάθεια κατανόησης της οπτικής γωνίας των άλλων μπορεί να βοηθήσει στην αποφυγή στερεοτύπων. Η συμπόνια και η ενσυναίσθηση μπορούν να μειώσουν την τάση για εμμονή σε προκαταλήψεις και σχηματοποιημένη σκέψη.

5) **Κριτική σκέψη:**

Το να κάνετε ερωτήσεις στον εαυτό σας και να αναλύετε τα στερεότυπα μπορεί να σας βοηθήσει να καταλάβετε γιατί υπάρχουν τέτοιες πεποιθήσεις και γιατί είναι αναληθείς ή επιβλαβείς.

6) Συζήτηση και ανοιχτή επικοινωνία:

Η ανταλλαγή απόψεων και η συζήτηση με άτομα από διαφορετικές ομάδες μπορεί να βοηθήσει στην άρση των στερεοτύπων και στην οικοδόμηση καλύτερης κατανόησης.

Η εκπαιδευτική "απάντηση" στους προαναφερθέντες μηχανισμούς είναι να δουλέψουμε για να συνειδητοποιήσουν οι εκπαιδευόμενοι **ότι όλοι έχουν κάποιες προκαταλήψεις, τα στερεότυπα είναι μέρος της κουλτούρας και του περιβάλλοντος**, αλλά μπορούν και πρέπει να δουλευτούν (Bian 2017). Η διαδικασία της αλλαγής δεν μπορεί να αφορά μόνο τα παιδιά και τους νέους. Παρατηρώντας την ηλικιακή διάρθρωση του ευρωπαϊκού πληθυσμού (περίπου το 60 % είναι άτομα εργάσιμης ηλικίας 15-64 ετών), μπορούμε να υποθέσουμε ότι το **"ξεπέρασμα" των στερεοτύπων στη σκέψη και τη δράση πρέπει να είναι μια δραστηριότητα αυτής ακριβώς της ηλικιακής ομάδας**, η οποία είναι και θα είναι ταυτόχρονα η βάση, απαλλαγμένη από στερεότυπα, της κοινωνικοποίησης των επόμενων γενεών.

Πώς μπορεί να γίνει αυτό;

- **Εκπαίδευση μέσω εμπειρίας**

Η διοργάνωση εργαστηρίων, εκδρομών ή συναντήσεων με διαφορετικές κοινωνικές ομάδες μπορεί να συμβάλει στην άρση των στερεοτύπων μέσω της άμεσης επαφής και της μάθησης.

- **Ανάπτυξη ενσυναίσθησης**

Η ανάπτυξη δεξιοτήτων ενσυναίσθησης είναι το κλειδί. Οι ασκήσεις που βοηθούν στην κατανόηση της προοπτικής των άλλων μπορεί να είναι πολύ αποτελεσματικές. Παιχνίδια προσομοίωσης ή σενάρια μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βοηθήσουν τους

νέους, τους ενήλικες να δουν ορισμένες καταστάσεις από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

- **Ανάπτυξη κριτικής σκέψης**

Διδάσκοντας πώς να αναλύουμε τις πληροφορίες που συναντάμε. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης άρθρων ή της παρακολούθησης ειδήσεων, είναι χρήσιμο να κάνουμε ερωτήσεις και να εξετάζουμε διαφορετικές απόψεις.

- **Συνομιλίες και συζητήσεις**

Η δημιουργία ενός χώρου για ανοιχτή συζήτηση σχετικά με τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις μπορεί να είναι πολύ πολύτιμη. Επιτρέπει στους ανθρώπους να

μοιραστούν τις εμπειρίες τους και να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον να κατανοήσει τη διαφορετικότητα.

- **Πρώθηση της ποικιλομορφίας**

Η ανάδειξη της αξίας της πολυμορφίας και η προώθηση μιας στάσης ανοιχτής στις διαφορές μπορεί να είναι καθοριστικής σημασίας. Είναι χρήσιμο να διοργανώνονται, να υποστηρίζονται πολιτιστικές, εκπαιδευτικές εκδηλώσεις όπου διαφορετικές ομάδες μπορούν να παρουσιάσουν τον πολιτισμό και τις παραδόσεις τους.

- **Ενθάρρυνση της δράσης**

Ενθαρρύνοντας κοινωνικές δραστηριότητες ή εθελοντισμό όπου μπορείτε να συναντήσετε/εργαστείτε

με διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, αυτό μπορεί να είναι μια μεγάλη ευκαιρία να σπάσετε τα στερεότυπα μέσω της δράσης και της συνεργασίας.

- Προγράμματα **δημιουργικής μάθησης**

Υλοποίηση εργασιών ή σχεδίων που εστιάζουν στην ποικιλομορφία και την άρση των στερεοτύπων, π.χ. συνεντεύξεις με άτομα από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες.

- **Παραδείγματα θετικής αλλαγής**

Συζήτηση ιστοριών επιτυχίας όπου οι άνθρωποι έχουν σπάσει τα στερεότυπα και έχουν δείξει πώς αυτό συνέβαλε στην ανάπτυξη και την κατανόηση των άλλων.

Αξίζει να θυμόμαστε ότι η **εκπαίδευση για την κατάρριψη των στερεοτύπων απαιτεί υπομονή και συνεχή εργασία**. Το κλειδί είναι να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον κοινωνικής συμμετοχής που προωθεί το άνοιγμα, την κατανόηση και τον σεβασμό της διαφορετικότητας. Η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που προάγει το άνοιγμα απαιτεί δέσμευση και χρόνο, αλλά μπορεί να αποφέρει τεράστια οφέλη, όπως μεγαλύτερη κατανόηση, συνεργασία και σεβασμό μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικό υπόβαθρο και από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες (Durante 2017).

Οι βασικοί παράγοντες που υποστηρίζουν τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που προάγει το άνοιγμα, την κατανόηση και τον σεβασμό της διαφορετικότητας είναι (Hentschel 2019):

Ενημέρωση και εκπαίδευση, ανάπτυξη της ευαισθητοποίησης του κοινού: Διάδοση πληροφοριών σχετικά με τις πολιτισμικές, κοινωνικές και εθνοτικές διαφορές. Εξήγηση της σημασίας του

σεβασμού της διαφορετικότητας και των συνεπειών της προκατάληψης, της στερεοτυπικής σκέψης.

Δημιουργία ασφαλούς χώρου: Δημιουργία ενός χώρου στο σχολείο, στο χώρο εργασίας, στην κοινότητα της γειτονιάς, όπου οι άνθρωποι αισθάνονται ασφαλείς, πρόθυμοι να εκφράσουν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους.

Σεβασμός στη διαφορετικότητα: Προώθηση της ποικιλομορφίας μεταξύ του προσωπικού, των μαθητών ή της κοινότητας. Εκτίμηση της ποικιλομορφίας σε ομάδες και οργανισμούς, συμβάλλοντας έτσι σε μια πλουσιότερη ανταλλαγή εμπειριών.

Ανοιχτή επικοινωνία: Ενθάρρυνση της ανοιχτής και ειλικρινούς επικοινωνίας. Διοργάνωση συναντήσεων, συζητήσεων, εργαστηρίων όπου οι άνθρωποι μπορούν να μοιραστούν τις εμπειρίες και τις σκέψεις τους σχετικά με τη διαφορετικότητα.

Προώθηση της συνεργασίας: Δημιουργία ευκαιριών για συνεργασία μεταξύ διαφορετικών κοινοτικών ομάδων. Κοινά έργα ή εκδηλώσεις μπορούν να προωθήσουν το δέσιμο και την κατανόηση.

Προώθηση του σεβασμού και της ανεκτικότητας: Υπογράμμιση της σημασίας του σεβασμού και της ανεκτικότητας προς όλους, ανεξάρτητα από τις πεποιθήσεις ή την ένταξη σε ομάδες.

Ηγεσία βασισμένη σε αξίες: Οι ηγέτες, είτε στο σχολείο, είτε στον εργασιακό χώρο, είτε στην κοινότητα, πρέπει να δίνουν το παράδειγμα της ανοιχτότητας και του σεβασμού της διαφορετικότητας. Αυτό μπορεί να παρακινήσει και άλλους να έχουν παρόμοιες συμπεριφορές.

Εκπαίδευση σε ήπιες δεξιότητες: Εκπαίδευση σε ήπιες δεξιότητες, όπως η ενσυναίσθηση, το άνοιγμα σε άλλες προοπτικές ή η επίλυση συγκρούσεων. Οι δεξιότητες αυτές είναι ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία ενός ανοιχτού κοινωνικού περιβάλλοντος.

Παρακολούθηση και ανταπόκριση: Τακτική παρακολούθηση της ατμόσφαιρας και των αντιδράσεων των ανθρώπων απέναντι στη διαφορετικότητα. Έντονες αντιδράσεις ΚΑΙ διορθωτικές ενέργειες σε περίπτωση οποιουδήποτε περιστατικού μισαλλοδοξίας, στερεοτυπικής σκέψης (Charlesworth, 2021).

Περίληψη

Η κατηγοριοποίηση και τα στερεότυπα είναι στενά συνδεδεμένοι μηχανισμοί ομαδοποίησης, περιγραφής και κρίσης των ανθρώπων, οι οποίοι μπορούν να επηρεάσουν την εμφάνιση προκαταλήψεων και διακρίσεων που διαταράσσουν την κοινωνική τάξη.

Αν και δεν γνωρίζουμε ακόμη τους νευρομηχανισμούς για την αναστολή των αντιδράσεων που σχετίζονται με τα στερεότυπα, γνωρίζουμε ότι είναι δυνατόν να αλλάξουμε αυτές τις αντιδράσεις, ιδίως μέσω της χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών που έχουν αναπτυχθεί και δοκιμαστεί από ερευνητές και επαγγελματίες.

Η άρση των στερεοτύπων είναι μια διαδικασία που απαιτεί χρόνο, δέσμευση και συνεχή υποστήριξη. Ο συνδυασμός διαφορετικών μεθόδων μπορεί να αποτελέσει το κλειδί για την αποτελεσματική διδασκαλία και την προώθηση του ανοίγματος και του σεβασμού της διαφορετικότητας.

Αναφερόμενη βιβλιογραφία

Bian, L., Leslie, S.-J., Cimpian, A. (2017). Gender stereotypes about intellectual ability emerge early and influence children's interests. *Science*, 355 (6323), pp. 389-391. DOI: 10.1126/science.aah6524.

Błuszkowski J. (2003), *Stereotypy narodowe w świadomości Polaków*, Elipsa, Warszawa, p. 57.

Charlesworth, T. E. S., Yang, V., Mann, T. C., Kurdi, B., & Banaji, M. R. (2021). Gender Stereotypes in Natural Language: Word Embeddings Show Robust Consistency Across Child and Adult Language Corpora of More Than 65 Million Words. *Psychological Science*, 32(2), 218–240. <https://doi.org/10.1177/0956797620963619>.

Durante F., Tablante C. B., Fiske S. T. (2017). Poor but warm, rich but cold (and competent): Social classes in the stereotype content model. *Journal of Social Issues*, 73(1), 138–157. <https://doi.org/10.1111/josi.12208>

Fiske, S. T. (1998). Stereotyping, prejudice, and discrimination. In D.T. Gilbert, S.T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (pp. 357–411). New York: McGraw-Hill.

Hentschel T, Heilman ME and Peus CV (2019) The Multiple Dimensions of Gender Stereotypes: A Current Look at Men's and Women's Characterizations of Others and Themselves. *Front. Psychol.* 10:11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00011>

Kraus M. W., Park J. W., Tan J. J. (2017). Signs of social class: The experience of economic inequality in everyday life. *Perspectives on Psychological Science*, 12(3), 422–435. <https://doi.org/10.31234/osf.io/qye9a>.

Macrae, C. N., & Bodenhausen, G. V. (2000). Social cognition: Thinking categorically about others. *Annual Review of Psychology*, 51, 93–120.

Monteith, M. J., Sherman, J. W., & Devine, P. G. (1998). Suppression as a stereotype control strategy. *Personality and Social Psychology Review*, 2, 63–82.

Rodríguez-García, D., Solana-Solana, M., & Lubbers, M. J. (2016). Preference and prejudice: Does intermarriage erode negative ethno-racial attitudes between groups in Spain? *Ethnicities*, 16(4), 521–546. <https://doi.org/10.1177/1468796816638404>

Schmalor, A., Cheung, B.Y., Heine, S.J. (2021), Exploring people's thoughts about the causes of ethnic stereotypes. *PLoS ONE* 16(1): e0245517. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245517>

Stolier, R., M., Freeman, J. B. (2016), Chapter 7 - The Neuroscience of Social Vision, in: Editor(s): John R. Absher, Jasmin Cloutier, *Neuroimaging Personality, Social Cognition, and Character*, Academic Press, 2016, Pages 139-157, ISBN 9780128009352, <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-800935-2.00007-5>